

TOTUL DESPRE FILOSOFIE

CONCEPTE EXPLICATE VIZUAL

Editor consultant Marcus Weeks

FUNDAMENTE

Sursa tuturor lucrurilor	16
Origini cosmice	18
Geometrie sacră	20
Totul curge	22
Toate sunt unul	23
Paradoxurile lui Zenon	24
Elemente și forțe	26
Semințe nemuritoare	28
Teoria atomistă	30
Examinarea ideilor	32
Tărâmurile platonice	34
Platon: mitul peșterii	36
Doar o lume	38
Forma este funcție	40
Un cosmos geocentric	42
Scopuri în natură	44
Filosofia scolastică	46
Transubstanțiere	48
Briciul lui Occam	49
Revoluția Științifică	50
Îndoiala despre lume	52
Minte și corp	54
Corpul ca mașină	56
Substanța unică	58
Tabula rasa	60
O infinitate de minți	62
Fapte și idei	64
Modelarea lumii cu mintea	66
Tipuri de adevăr	68
Realitatea ca proces	70
Sfârșitul istoriei	72
Lupta de clasă în istorie	74
Adevăruri utile	76
Valoarea adevărului	78
Idei ca instrumente	80

FILOSOFIE ANALITICĂ

Ce semnifică un cuvânt?	86
Russell și teoria descrierilor	88
Reprezentarea lumii	90
Semnificație și observație	92
Renunțarea la metafizică	94
Un limbaj privat este imposibil	96
Wittgenstein și jocurile de limbaj	98
Știință și falsificare	100
Natura adevărului științific	102
Cuvintele ca acțiuni	104
Revoluții științifice	106
Puncte de vedere	108
Epistemologie feministă	110

FILOSOFIE CONTINENTALĂ

Obiecte din minte	116
Fenomenologie	118
Conștiința timpului	120
Ce înseamnă să fii om?	122
Viață înainte de moarte	124
Libertate și identitate	126
„Celălalt“	128
Identitate de gen	130
Corpul trăit	132
Teoria critică	134
Jocuri de putere	136
Deconstrucție	138
Postmodernism feminist	140

FILOSOFIA MINȚII

Dualism	146
Limitele limbajului	148
Behaviorism	150
Teoria identității	
minte–creier	152
Materialism eliminativ	154
Funcționalism	156
Naturalism biologic	158
Panpsihism	160
Natura corpului	162

BINE ȘI RĂU

Reguli și principii	168
Etică și lege	170
Liber-arbitru?	172
Avem cunoaștere morală?	174
Există adevăr moral?	176
Distincția fapt–valoare	178
Etica virtuții la Aristotel	180
Etica la Hume	182
Deontologie	184
Utilitarism	186
Etică existențialistă	188
Drepturile animalelor	190
Eutanasiu	192
Clonare	194

FILOSOFIE POLITICĂ

Cine să conducă?	200
Justificarea domniei absolute	202
Guvernare populară	204
Suveranitate populară	206
Cum se justifică drepturile de proprietate?	208
Consimțământ și obligație	210
Ce drepturi ar trebui să aibă oamenii?	212
Tipuri de libertate	214
Ar trebui limitate drepturile?	216
Cum ar trebui să gestionăm schimbarea?	218
Munca este în natura umană	220
Luarea unor decizii politice mai obiective	222
Perspectivism și politică	224
Un război just?	226
Femei și patriarhat	228

LOGICĂ

Raționalitate	234
Recunoașterea raționamentelor	236
Analiza raționamentelor	238
Evaluarea raționamentelor	240
Raționamente deductive	242
Raționamente inductive	244
Erori logice	246
Logică formală	248

Indice	250
Mulțumiri	256

FUNDAMENTE

Acest capitol explorează întrebările esențiale din metafizică și epistemologie, mai precis: Care este natura lucrurilor existente? și Ce anume este cunoașterea? Capitolul analizează felul în care filosofi au răspuns la aceste întrebări de-a lungul timpului, până la finalul secolului XIX. Capitolele 2 și 3 încheie povestea, concentrându-se asupra școlilor „analitică” și „continentală” din secolul XX.

Primii filosofi greci au întrebat: „Din ce sunt făcute toate lucrurile?”, aceasta fiind întrebarea fundamentală a metafizicii. Ea a generat alte discuții despre structura cosmosului și a ridicat alte întrebări despre însăși natura existenței – ramură a metafizicii cunoscută ca ontologie. De-a lungul secolelor, filosofi au oferit multe răspunsuri diferite la aceste întrebări, inspirând abordări și școli de gândire diferite. De exemplu, unii susțineau că universul este alcătuit dintr-o singură substanță – opinie cunoscută drept „monism” –, alții au sugerat că universul are două elemente componente – opinie cunoscută drept „dualism”. La fel, unii considerau universul etern și imuabil, în vreme ce alții credeau că este în continuă schimbare.

Aceste opinii contradictorii au făcut obiectul dezbaterilor filosofice care au generat și mai multe întrebări: Cum putem ști ceva despre lume? Cum dobândim cunoașterea? Aceste întrebări fac obiectul epistemologiei, adică teoria cunoașterii. În opinia anumitor filosofi, cunoscuți drept „raționaliști”, cunoașterea provine în primul rând din capacitatea noastră de a gândi; pentru alții, cunoscuți drept „empiriști”, principala noastră sursă de cunoaștere este observația. La rândul lor, aceste teorii au dat

naștere unor întrebări despre natura înțelegerii umane și chiar a gândirii însăși.

Din punct de vedere istoric, originile școlii raționaliste pot fi asociate cu Platon, care susținea că simțurile noastre nu prezintă încredere, dar că se poate ajunge la adevăr prin reflecție rațională. Această idee a fost reluată în secolul XVII de René Descartes, Baruch Spinoza și Gottfried Leibniz. Pe de altă parte, originile empirismului pot fi asociate cu Aristotel, care susținea că putem avea încredere doar în simțurile noastre. În epoca modernă, această idee a fost reluată de John Locke, George Berkeley și David Hume – Hume susținând chiar că încrederea noastră în cauzalitate, de exemplu, este nejustificată. Pentru Immanuel Kant, această opinie a împins scepticismul prea departe. În schimb, el a sugerat că dobândim cunoaștere prin percepție, dar lumea pe care o percepem este deja modelată de concepte cu care ne naștem. Această sinteză a raționalismului și empirismului a inspirat idealismul lui Georg Friedrich Hegel – un monist care susținea că istoria este determinată de evoluția ideilor. Karl Marx, un admirator al lui Hegel, a răsturnat această afirmație, susținând că nu ideile, ci condițiile economice constituie forța motrice a istoriei. În același timp, Friedrich Nietzsche a susținut o idee cu un și mai pronunțat caracter radical – anume că însuși adevărul obiectiv este o iluzie. El considera că „adevărul” este o reminiscență a trecutului nostru religios și că, fără acesta, există doar „perspective” sau puncte de vedere individuale. Afirmația lui că „Dumnezeu a murit” a lansat o provocare filosofilor care i-au urmat: să caute noi fundamente sau să învețe să trăiască fără acestea.

Lib Respect pentru oameni și cărți

Sursa tuturor lucrurilor

Originile filosofiei occidentale se regăsesc în ideile așa-numitei Școli din Milet, un grup de gânditori conduși de Thales din Milet, din provincia greacă Ionia, în Asia Mică (parte a Turciei de astăzi).

În căutarea explicațiilor raționale

Thales (cca 624–cca 546 î.Hr.) și alți filosofi ionieni – inclusiv Anaximandru (vezi pp. 18–19) și Anaximene (cca 585–cca 528/525 î.Hr.) – au fost primii gânditori despre care se știe că au pus sub semnul întrebării explicațiile mitologice despre natura cosmosului, acceptate anterior. În schimb, ei au cercetat natura, folosind raționamentul și observația pentru a înțelege lumea naturală, deschizând astfel calea către viitoarea gândire științifică și filosofică.

Numit adesea „primul filosof”, Thales a fost și astronom, inginer și om de stat. Cercetările sale l-au făcut să creadă că tot ce există în lume, întreaga natură, derivă dintr-o sursă unică – ceea ce Aristotel a descris mai târziu drept *arche*, caracterul sau principiul său fundamental. Aceasta, considera el, trebuie să fie o substanță materială unică, din care derivă toate celelalte lucruri din cosmos. Thales a conchis

că substanța respectivă trebuie să fie apa. Argumentul său se baza pe observație: apa este o resursă vitală, necesară tuturor formelor de viață care, toate, sunt umede; apa are capacitatea de a se transforma din lichid în solid și în gaz, deci toată materia este apă într-un anumit stadiu al transformării; Pământul (după cum părea la acel moment) plutește pe o mare de apă; iar substanțele umede devin aer și pământ când se usucă. Deși i se atribuie adesea citatul „Totul este apă”, ar fi mai potrivit să spunem că el considera apa sursa fundamentală a tuturor lucrurilor.

„Nimic nu este mai activ decât gândul, căci el zboară prin tot universul.”

Thales din Milet (secolul VI î.Hr.)

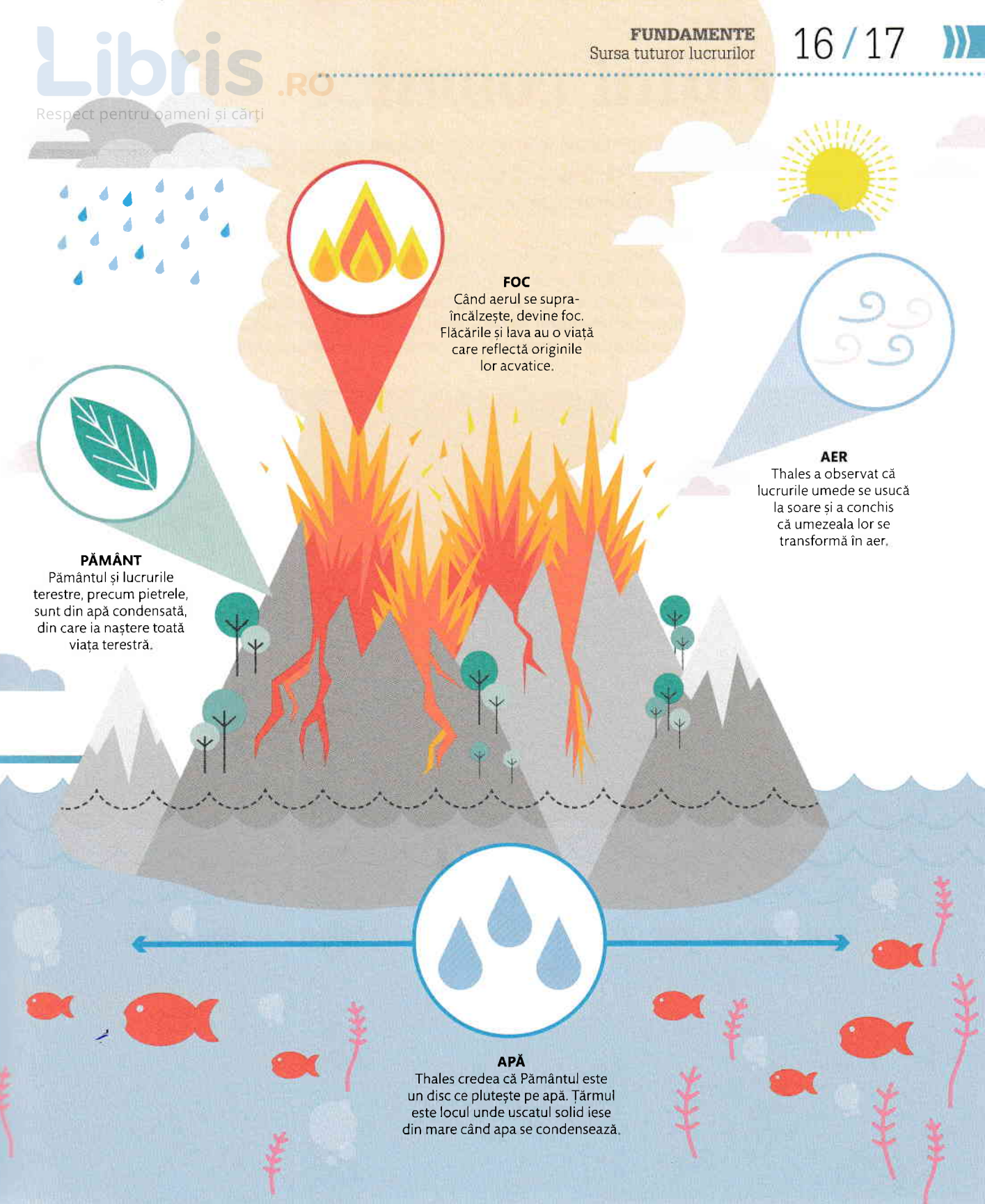
CERCETĂRI PRACTICE

Înzestrat cu o minte practică, Thales a folosit rigoarea intelectuală în filosofie și geometrie. I se atribuie descoperirea că înălțimea unei piramide poate fi stabilită prin măsurarea umbrei sale. O dată pe zi, lungimea umbrei unei persoane este exact aceeași cu înălțimea acesteia. Thales a observat că, dacă se măsoară umbra piramidei în acel moment precis, se află înălțimea piramidei.

Patru elemente

Grecii antici credeau că lumea este alcătuită din patru elemente – pământ, apă, aer și foc – la care Aristotel a adăugat „chintesența” (vezi p. 43). Aceste elemente corespund în mare concepției moderne despre cele patru stări ale materiei: solidă, lichidă, gazoasă și plasmă. Pentru Thales, apa era primordială, dând naștere celorlalte elemente. Pentru Anaximene, elementul primordial era aerul.

FOC

Când aerul se supra-încălzește, devine foc. Flăcările și lava au o viață care reflectă originile lor acvatice.

PĂMÂNT

Pământul și lucrurile terestre, precum pietrele, sunt din apă condensată, din care ia naștere toată viața terestră.

AER

Thales a observat că lucrurile umede se usucă la soare și a conchis că umezeala lor se transformă în aer.

APĂ

Thales credea că Pământul este un disc ce plutește pe apă. Tărâmul este locul unde uscatul solid iese din mare când apa se condensează.

Respect pentru oameni și cărți

Origini cosmice

Anaximandru, discipolul lui Thales, a conceput o teorie inovatoare pentru a explica originea și natura cosmosului, radical diferită de ideile contemporanilor săi din Milet.

Nelimitatul

Născut în orașul grec Milet, Anaximandru (cca 610–546 î.Hr.) a fost discipolul lui Thales (vezi pp. 16–17), dar a și călătorit mult, învățând de la savanții babilonieni și egipteni. Din călătoriile

sale a căpătat cunoștințe de geografie și de astronomie care l-au ajutat să conceapă o explicație originală despre cum a luat ființă totul. Asemenea celorlalți filosofi greci timpurii, el credea că există un principiu fundamental, *arche*, care este sursa

Nașterea cosmosului

Anaximandru a fost primul gânditor care a oferit o descriere rațională și cuprinzătoare a originii cosmosului. Pe baza observațiilor, el a propus o teorie care explica mișcarea corpurilor cerești și fenomenele naturale de pe Pământ.

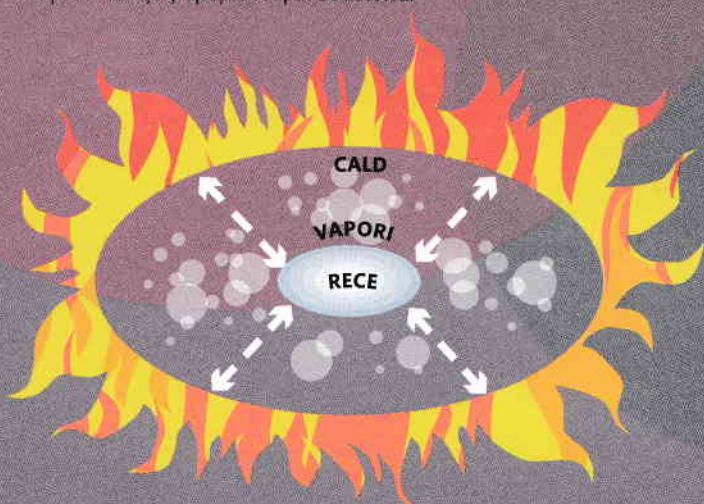
APEIRON

GERMEN

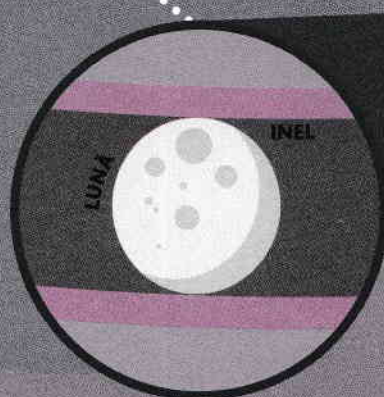
1 LA ÎNCEPUT

Un mic „germen” se separă de *apeiron*. Acesta conține toate componentele esențiale ale universului, inclusiv corpurile cerești și spațiul ocupat de acestea.

2 Separarea contrariilor

În interiorul „germenului” care s-a separat de *apeiron* încep să apară forțe contrarii, precum cald și rece, umed și uscat. Se formează un centru rece, înconjurat de vapori și de o sferă de foc care se mărește.

3 SOARELE, LUNA ȘI STELELE

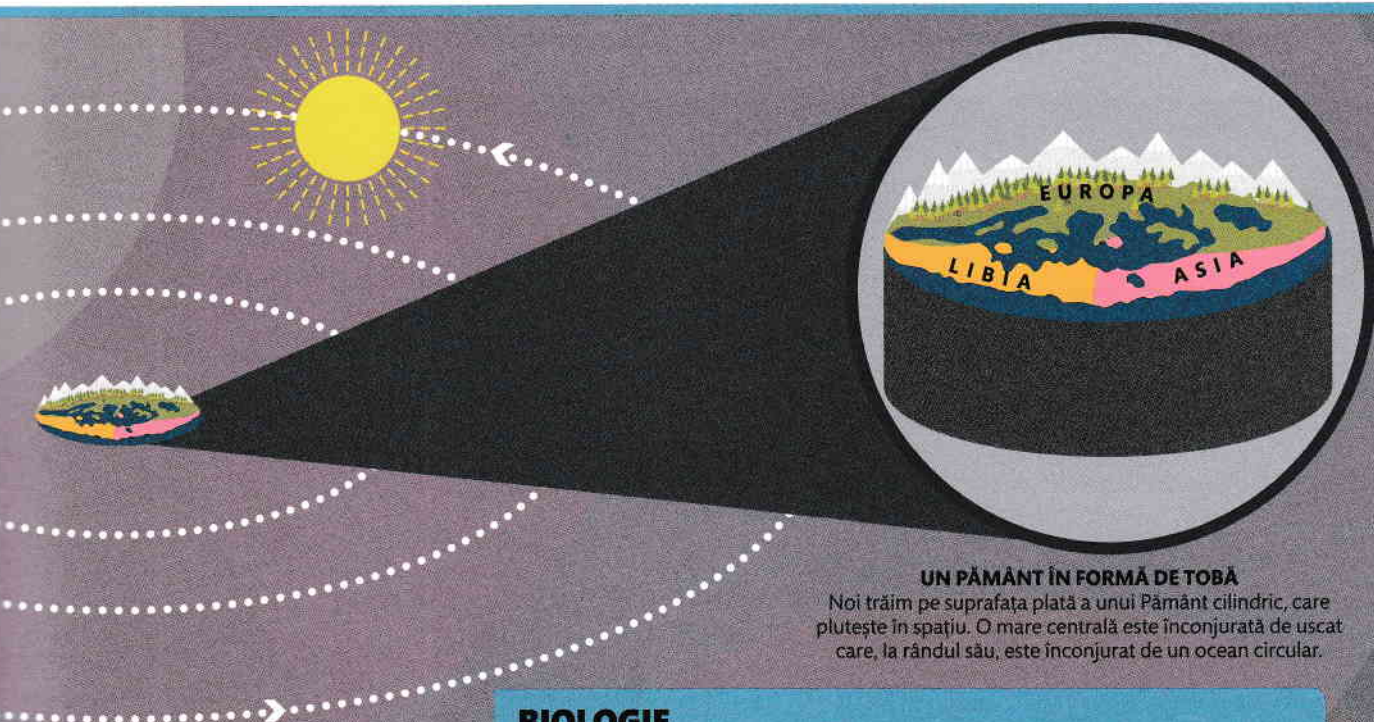
Pe măsură ce se mărește, sfera de foc se desprinde în trei inele concentrice, sau „roți”, cu Pământul în centru. Lumina care trece prin găurile acestor inele opace este considerată a fi de la Soare, Lună și stele. Gaura din „roata Lunii” se închide periodic, generând fazele Lunii.

tuturor lucrurilor din univers. Totuși, el a respins ideea că ar fi vorba de a o substanță materială anume, ca apa (cum credea Thales), propunând în schimb ideea de *apeiron* (care înseamnă „nelimitat”), din care derivă totul, și că universul însuși provine dintr-o mică parte a acestui *apeiron*.

Anaximandru descrie nașterea cosmosului ca o separare a contrariilor, mai ales cald și rece, pentru a forma trei inele concentrice de foc, pe care le-a comparat cu marginile roților de la un car.

În centrul acestor inele se află Pământul, care are formă de tobă, precum butucul unei roți. Cea mai captivantă idee a lui Anaximandru este concepția sa despre spațiu: corpurile cerești, și-a dat el seama, nu sunt situate pe o boltă arcuită echidistantă față de Pământ, ci se rotesc în jurul Pământului, având diverse poziții în spațiu. Și mai interesant, el considera că Pământul, datorită poziției sale în centrul cosmosului, nu este susținut de apă sau de un alt obiect, ci plutește liber în spațiu.

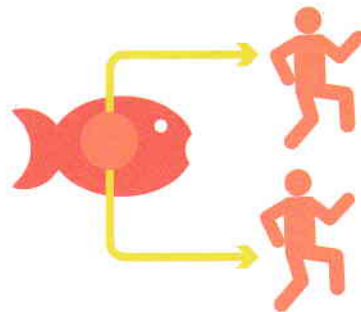

UN PĂMÂNT ÎN FORMĂ DE TOBĂ

Noi trăim pe suprafața plată a unui Pământ cilindric, care plutește în spațiu. O mare centrală este înconjurată de uscat care, la rândul său, este înconjurat de un ocean circular.

BIOLOGIE

Anaximandru credea că Pământul a fost inițial acoperit cu apă care ulterior s-a uscat, formând solul, datorită căldurii de la Soare. Primele forme de viață erau creaturi asemănătoare peștilor, cu piele dură, țepoasă. Acest înveliș de apărare a oferit un mediu protector pentru urmașii lor mai vulnerabili, primii oameni, care au fost generați pentru a locui uscatul.

„Infinitul
este diferit
de elemente,
iar din acesta
se nasc
elementele.”

Anaximandru din Milet (secolul VI î.Hr.)

Geometrie sacră

Respect pentru oameni și cărți

Poate cel mai cunoscut dintre filosofi presocratici, Pitagora a fost o figură aproape mitică, despre care se spune că a fondat o comunitate ca o sectă, dedicată studierii științei, matematicii și misticismului.

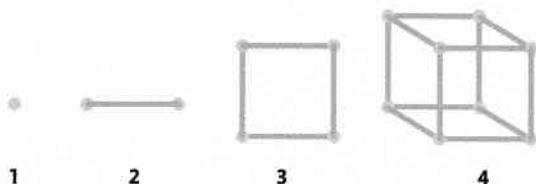
Un cosmos guvernat de numere

Pitagora (cca 570–cca 495 î.Hr.) este cunoscut ca matematicianul care a dat numele teoremei triunghiurilor dreptunghice – pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor celorlalte două laturi. Totuși, în timpul vieții, a fost mai cunoscut pentru credința sa în transmigrația (renașterea) sufletului. Se știu puține despre ce a gândit cu adevărat,

pentru că nu a lăsat nici o scriere și multe dintre ideile care îi sunt atribuite ar putea să fie ale altora. Totuși, este cert că a fondat o comunitate în sudul Italiei și și-a instruit adepții în domeniul analizei filosofice și științifice. „Așa-numiții pitagoricieni“, cum i-a descris ulterior Aristotel, au studiat astronomia și geometria și au cercetat legătura dintre numere, matematică și lumea naturală. De exemplu,

Numere sacre

Numerele au căpătat o semnificație mistică pentru pitagoreici, făcând legătura între matematică și lumea naturală. Primele patru numere întregi erau deosebit de importante: 1 – numărul fundamental, asociat cu originea tuturor lucrurilor; 2 – materialul derivat din acesta; 3 – începutul, mijlocul și sfârșitul; și 4 – numărul de elemente. Suma acestora este 10, „numărul perfect“.

OBIECTE GEOMETRICE

Pitagoreicii venerau numărul 1, din care credeau că derivă toate numerele. De exemplu, figurile geometrice pot fi create dintr-un singur punct: două puncte conectate formează o linie; liniile paralele conectate formează un pătrat; și pătratele paralele conectate formează un cub.

A = 1:1

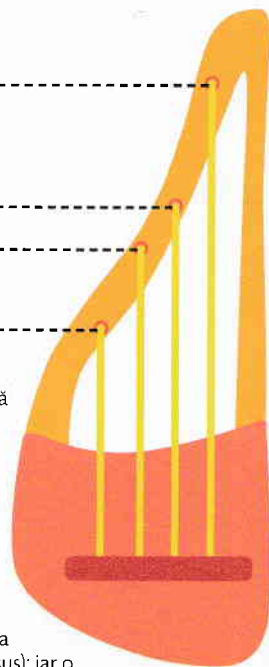
D = 3:4

E = 2:3

A = 1:2

OCTAVĂ

Pitagora a descoperit că intervalele muzicale care sună armonios când sunt cântate împreună corespund proporțiilor matematice 1:2, 2:3 și 3:4. Aceasta înseamnă că, dacă o coardă redă nota La, o coardă de o jumătate din lungimea ei va reda nota La cu o octavă mai sus (o optime mai sus); o coardă de două treimi din lungimea ei va reda nota Mi (o cincime mai sus); iar o coardă de trei pătrimi din lungimea ei va reda nota Re (o pătrime mai sus). Pentru Pitagora, nu era o coincidență că aceste proporții implică doar primele patru numere întregi, a căror sumă este numărul perfect, 10.

pitagoreicii – mai ales Philolaos – au descoperit că armonia muzicală are la bază proporții matematice folosind primele patru numere întregi (vezi mai jos).

Se crede că Pitagora a învățat geometria de la Thales (vezi pp. 16–17). Totuși, el era familiarizat și cu teoriile cosmologice ale Școlii din Milet, mai ales cu cele ale lui Anaximandru, conform căruia cosmosul s-a format din *apeiron* („nelimitat”) – o substanță nepuizabilă, neobservabilă, dătătoare de viață (vezi pp. 18–19). Pitagora s-a gândit că, probabil, cosmosul are o structură de bază determinată de legile matematicii, care impune limite nelimitatului, dând formă universului. Pentru

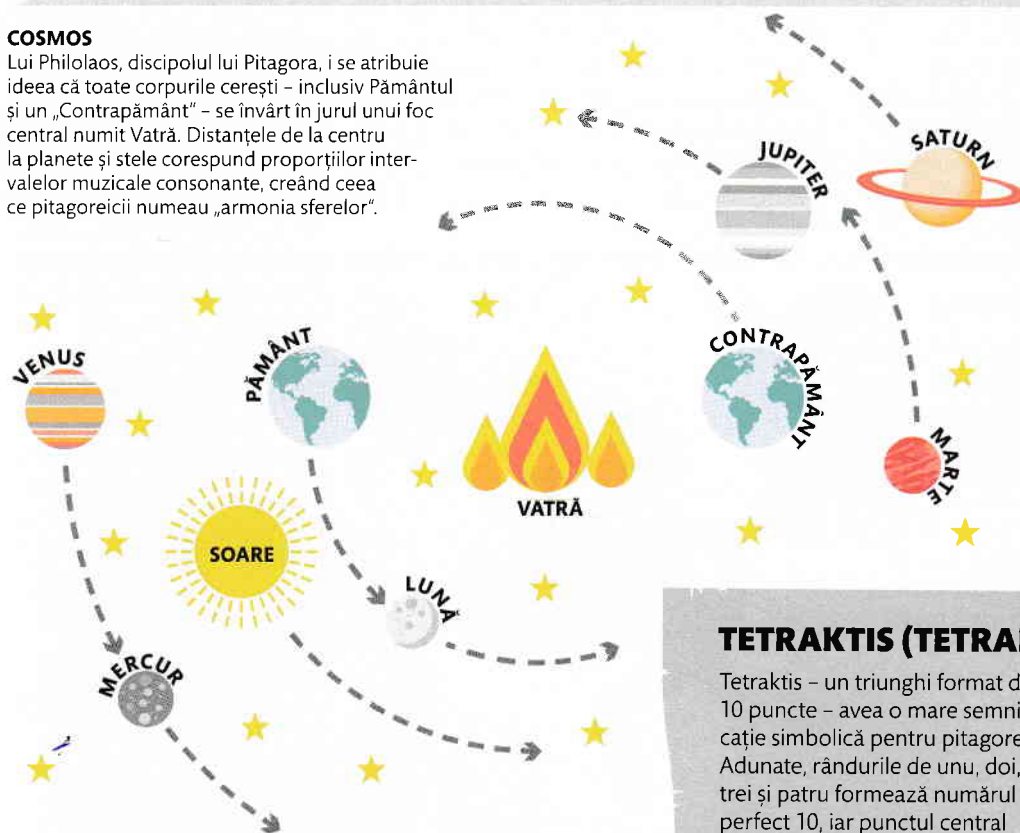
pitagoreicii, cosmosul – și totul din cosmos – este guvernat de numere și, drept urmare, numerele au o semnificație aproape divină.

„Pitagoreicii (...) credeau că principiile matematicii erau principiile tuturor lucrurilor.”

Aristotel, *Metafizica* (secolul IV î.Hr.)

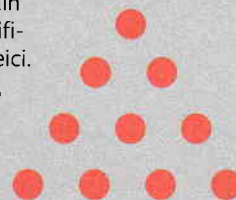
COSMOS

Lui Philolaos, discipolul lui Pitagora, i se atribuie ideea că toate corpurile cerești – inclusiv Pământul și un „Contrapământ” – se învârt în jurul unui foc central numit Vatră. Distanțele de la centru la planete și stele corespund proporțiilor intervalelor muzicale consonante, creând ceea ce pitagoreicii numeau „armonia sferelor”.

TETRAKTIS (TETRAȚA)

Tetraktis – un triunghi format din 10 puncte – avea o mare semnificație simbolică pentru pitagoreici. Adunate, rândurile de unu, doi, trei și patru formează numărul perfect 10, iar punctul central este comparabil cu Vatra din centrul cosmosului.

Totul curge

Respect pentru oameni și cărți

În timp ce alți gânditori considerau că *arche* – principiiul fundamental al cosmosului – este o substanță imuabilă, Heraclit credea că universul este guvernat de o perpetuă schimbare.

Logos

În centrul cosmologiei lui Heraclit se află așa-numitul *Logos* – motivul sau explicația a tot ce există. Deși definiția pe care o dă el *Logos*-ului este oarecum criptică, acesta poate fi considerat asemănător cu legile naturii sau fizicii despre care știm că guvernează universul.

Heraclit (cca 535–cca 475 î.Hr.) s-a îndepărtat radical de gândirea contemporanilor săi, considerând că ceea ce guvernează cosmosul nu este o substanță, ci mai degrabă un continuu proces de schimbare. El a observat că, în timp, nimic nu rămâne la fel: ziua devine noapte, anotimpurile vin și trec, iar ființele vii se nasc

și mor. Totul, a conchis el, este într-o stare de continuă curgere.

Heraclit susținea că stă în natura tuturor lucrurilor să se afle într-un proces de schimbare provocată de un război care există în toate lucrurile. Toate lucrurile sunt alcătuite din două proprietăți contrarii și sunt caracterizate de ambele: totuși, cu timpul, una dintre cele două proprietăți devine dominantă, afectând echilibrul anterior. Viața și moartea, de exemplu, sunt constant în conflict, dar în același timp depind una de alta. Heraclit considera că focul este un simbol al *Logos*-ului – mereu în schimbare, dar mereu el însuși, unic.

ACELAȘI RÂU

Lui Heraclit i se atribuie faimoasa formulă „totul curge”, lumea fiind asemuită unui râu. Apele unui râu se schimbă constant, deci nu ne putem scufunda de două ori în același râu. Totuși, râul este în același timp o entitate unică, neschimbătoare: dacă apele sale nu mai curg, râul devine lac sau se usucă.

Război constant

Heraclit a afirmat că toate lucrurile iau ființă în concordanță cu *Logos*-ul și sunt formate din proprietăți contradictorii, opuse. Lumină și întuneric, viață și moarte, cald și rece se luptă continuu pentru dominație. Totuși, așa cum o cărare de munte duce și în sus, și în jos, contrariile nu sunt inerent dăunătoare – într-adevăr, tensiunea dintre ele susține lumea. Din acest motiv, Heraclit considera că „războiul este părintele tuturor lucrurilor”.

Respect pentru oameni și cărți

Toate sunt unul

Adoptând o poziție diametral opusă față de cea a lui Heraclit, Parmenide susținea că schimbarea pe care o percepem în lume este o iluzie, iar realitatea este eternă și neschimbătoare.

Iluzia schimbării

Spre deosebire de Heraclit, Parmenide (cca 515–cca 450 î.Hr.) și-a bazat ideile doar pe logică, nu pe observație. Drept urmare, cercetările au vizat mai puțin alcătuirea universului cât natura ființei înseși.

El afirmă că un lucru fie este, fie nu este: ori există, ori nu există. Apoi susține că nu se poate spune că nimic – un vid – există, căci doar un *lucru* poate exista. În al treilea rând, spune că, din moment ce nimicul nu există, este imposibil un lucru fie să provină din nimic, fie să fie redus la nimic. De aici decurge că schimbarea este imposibilă, pentru că schimbarea nu poate însemna decât că un anumit lucru (de pildă, o sămânță) devine nimic când se transformă în ceva (o plantă) –, dar nimicul nu poate fi redus la nimic. Atunci, ceea ce *există* trebuie să fi existat și va exista mereu. Strict vorbind,

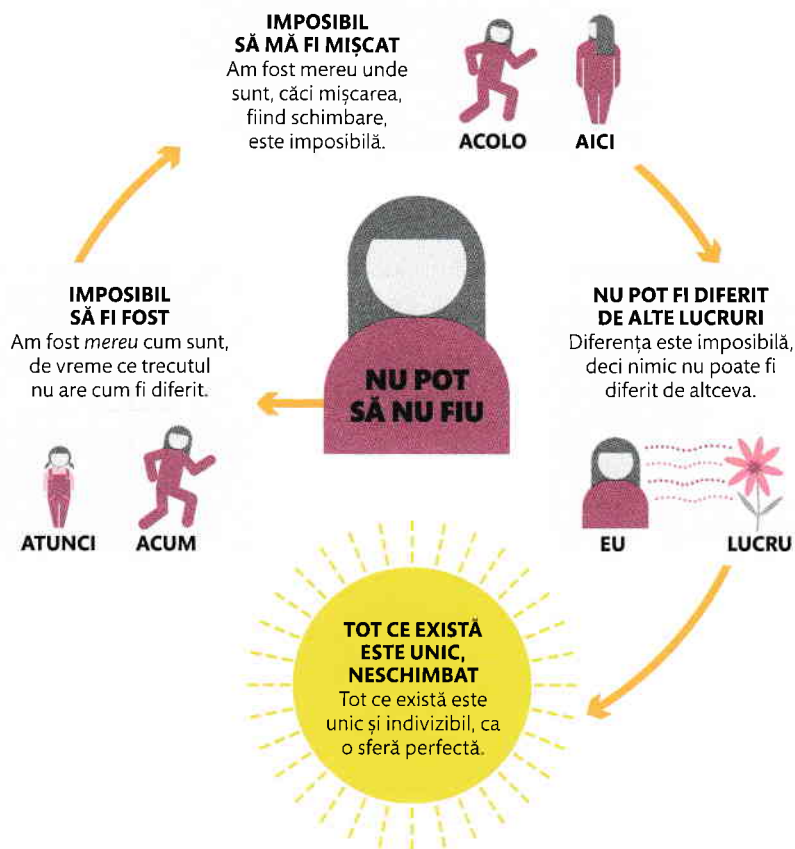
se poate spune că nimic nu este *diferit* de altceva.

Contrar acestei explicații raționale a realității, lumea așa cum o percepem pare mereu schimbătoare și nestatornică datorită,

spune Parmenide, naturii înșelătoare a simțurilor noastre și doar rațiunea poate dezvălui adevărata natură a lucrurilor: o realitate unică, neschimbătoare, în care „toate sunt unul”.

Calea adevărului

În poemul său filosofic *Despre natură*, Parmenide descrie lumea așa cum o percepem drept „calea aparenței” – adică, modul în care interpretăm schimbările pe care le vedem în lume. Însă „calea adevărului” explică de ce schimbările sunt iluzii: realitatea este o entitate neschimbătoare, atemporală, singulară.

DE REȚINUT

- **Parmenide** este uneori numit „părintele” ontologiei (studiul naturii ființei, existenței și realității).
- **Ideea** celor două lumi – una a iluziei și alta a realității și adevărului – a exercitat o influență semnificativă asupra lui Platon (vezi pp. 36–37).
- **Concepția** că lumea este o entitate singulară și neschimbătoare este cunoscută drept monism parmenidian.

Paradoxurile lui Zenon

Respect pentru oameni și cărți

Ca discipol al lui Parmenide, Zenon din Eleea credea că toate tipurile de schimbare sunt iluzorii. Pentru a dovedi acest lucru, el a conceput o serie de argumente care aparent demonstrează imposibilitatea mișcării.

O realitate neschimbătoare

La fel ca mentorul său Parmenide, Zenon din Eleea (cca 490–430 î.Hr.) a fost un inovator al folosirii argumentelor logice pentru justificarea ideilor, chiar dacă acestea contraveneau felului în care ni se par lucrurile (vezi p. 23). De exemplu, concepția lui Parmenide despre o realitate eternă, neschimbătoare contrazice dovezile simțurilor, dar Zenon și-a propus să arate că schimbările care par să se petreacă în lume sunt imposibile logic și doar o iluzie. Așa că a prezentat o serie de paradoxuri – argumente logice care duc la concluzii aparent absurde.

Cele mai cunoscute dintre paradoxurile lui Zenon sunt cele despre mișcare, pe care el o considera un tip aparte de schimbare – cea a poziției unui obiect dintr-un loc în altul. În paradoxul dihotomiei, el arată că o simplă plimbare pe o distanță finită poate deveni o sarcină imposibilă infinită, ce implică parcurgerea unor nenumărate etape (vezi mai jos). În paradoxul cu Ahile și țestoasa, el prezintă pas cu pas o cursă

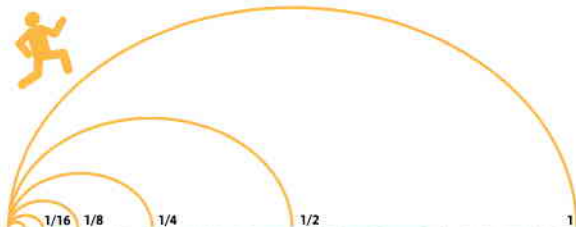
în care un alergător rapid nu îl poate niciodată prinde din urmă pe unul lent, ridiculizând astfel noțiunile de viteză și mișcare (vezi în dreapta).

Un al treilea paradox se referă la zborul unei săgeți și demonstrează ingenios că aceasta nu se mișcă, de fapt, niciodată. Dacă acceptăm că o clipă este un moment din timp fără durată, atunci, în orice clipă, susține Zenon, săgeata în zbor se află în locul actual,

DIHOTOMIA

Pentru a parcurge o anumită distanță, o persoană trebuie mai întâi să parcurgă jumătate din ea. Dar înainte să ajungă la jumătate, trebuie să ajungă la un sfert din distanță și înainte de asta, la o optime etc., la nesfârșit. Așadar, parcurgerea oricărei distanțe va presupune un număr infinit de etape mai scurte, implicând un număr infinit de sarcini a căror îndeplinire va avea o durată infinită. Același lucru e valabil pentru tot ce pare să se miște, dovedind că mișcarea este, de fapt, imposibilă.

1 UN AVANS

La începutul cursei, țestoasa pleacă dintr-o poziție mai avansată decât cea a lui Ahile. După ce țestoasa pleacă încet de la punctul de start, Ahile se grăbește să o prindă din urmă.

Ahile și țestoasa

Probabil cel mai cunoscut paradox al lui Zenon redă o cursă între atletul războinic Ahile și o țestoasă. Ca această cursă să fie corectă, Ahile îi lasă țestoasei un avans. Bunul-simț sugerează că Ahile va depăși la un moment dat țestoasa, dar Zenon reușește să argumenteze rațional că Ahile nu poate decât să micșoreze continuu distanța dintre ei.

și nu altundeva. Ea ocupă o poziție statică în aer și este nemișcată. Timpul, spune el, înaintează prin intermediul unui număr infinit de clipe: dacă săgeata este nemișcată în fiecare clipă, nu se mișcă niciodată. Ca urmare, mișcarea este imposibilă, iar faptul că noi simțim mișcarea este probabil o iluzie.

Logica lui Zenon este aparent impecabilă și este greu de găsit un defect în argumentele sale. S-au folosit tehnici matematice moderne, precum analiza matematică, pentru a rezolva paradoxurile sale, dar nu toată lumea a fost mulțumită. Filosoful Bertrand Russell considera paradoxurile „incomensurabil de subtile și de profunde”, iar pe Zenon un geniu.

DE REȚINUT

- **Un paradox** folosește logica aparent corectă pentru a ajunge la o concluzie despre care bunul-simț sugerează că este ridicolă sau contradictorie.
- **Un sofism** este o eroare de judecată, cum ar fi un argument logic nevalid (vezi pp. 246–247). Paradoxurile sunt sofisme în care erorile sunt greu de identificat.
- **Paradoxurile lui Zenon** sunt exemple de raționament de tipul *reductio ad absurdum*, care arată punctele slabe ale argumentelor adverse.

„Acele scrieri ale mele erau menite să apere argumentele lui Parmenide împotriva celor care îl iau în râs.”

Zenon din Elea (secolul V î.Hr.)

2 MICȘORARE A DISTANȚEI

În momentul în care Ahile ajunge în punctul de unde a pornit țestoasa, aceasta a înaintat, deci Ahile mai are ceva distanță de parcurs ca să o ajungă din urmă. Țestoasa continuă următoarea etapă a cursei cu un avans, deși unul mai mic decât înainte.

3 MEREU PE LOCUL DOI

Când Ahile ajunge în punctul unde fusese înainte țestoasa, aceasta a atins din nou o poziție mai înaintată. În fiecare etapă a cursei, Ahile poate ajunge doar în punctul în care țestoasa s-a aflat anterior, iar între timp țestoasa a înaintat.

